

Remissvar Kunskapsbygget 2000 - det livslånga lärandet (SOU 2000:28)

Folkbildningsförbundet som är ett samarbetsorgan för de elva studieförbunden, lämnar härmed synpunkter på rubricerade slutbetänkande från KLK. Förbundets yttrande begränsar sig till frågor som direkt berör studieförbunden och utgår från kapitlen 5, 9, 13, 14 och 15 i betänkandet.

Inledning

KLK har utifrån ett helhetsperspektiv på vuxenutbildningen tagit fram en rad förslag till en ny och genomgripande vuxenutbildningsreform. Det är mycket glädjande att även de funktionshinderade möjligheter till vuxenutbildning belyses.

Trots att KLK satt in den kommande vuxenutbildningen i perspektivet av ett livslångt lärande, har den behörighetsgivande utbildningen enligt Folkbildningsförbundets mening fått en alltför framträdande plats.

Det livslånga lärandet måste ses som en ständigt pågående process där människan inte enbart utvecklas genom formell utbildning utan även i samhälls- förenings- och kulturlivet. Lärandet i arbetslivet är ett annat område som kunde ha förtjänat större uppmärksamhet.

Utöver den nyttoinriktade synen behöver också aspekter som personlig utveckling, social kompetens och engagemanget att bidra till ett demokratiskt samhälle lyftas fram.

Då det livslånga lärandet är och har varit centralt i studieförbundens arbete i alla tider, finner Folkbildningsförbundet det beklagligt att studieförbunden på grund av brister i det kommunala upphandlingsförfarandet varit förhindrade att i önskad utsträckning medverka i kunskapslyftet.

Om studieförbunden fortsättningsvis bereds utrymme enligt de ursprungliga intentionerna för kunskapslyftet, kommer studieförbundens insatser att i än högre grad bidra till ökad mångfald och förhöjd kvalitet.

Folkbildningsförbundet vill särskilt understryka följande:

- Senast i 1998 års folkbildningsproposition (1997/98:115) slog regeringen fast att ”principen att folkbildningens anordnare lägger fast målen för verksamheten skall gälla även i fortsättningen. Riksdag och regering skall endast ange syftet med statens bidragsgivning”. Denna för folkbildningen viktiga princip bör gälla även i framtiden. Folkbildningsförbundet föreslår därför att KLKs ”Mål för samhällsstödd utbildning” ersätts av ”*Syften med statens stöd till utbildning för vuxna*”.
- Folkbildningsförbundet vidhåller sin tidigare uppfattning (remissyttrande 1998:51 och 1999:39) att *särskilda medel* måste avsättas för studieförbundens verksamhet inom kunskapslyftet/kunskapsbygget.

Kapitel 5: Visionen – det goda kunskapssamhället

Begreppet Samhällsstödd utbildning för vuxna

Folkbildningsförbundet tillstyrker att *samhällsstödd utbildning för vuxna* (sid 164) används som en ramdefinition. Samtidigt vill vi påtala risken för att *samhällsstödd* kan komma att förväxlas med *samhällstörd*. KLKs förslag att formulera övergripande mål för den samhällsstödda utbildningen för vuxna, är därför något som Folkbildningsförbundet bestämt avvisar. Folkbildningsförbundet framhåller i stället vikten av att folkbildningens organisationer också i fortsättningen har full frihet att själva formulera värdegrund, mål och syften med sin verksamhet.

Studieförbundens särart

Kärnan i studieförbundens särart ligger i deras självständighet och demokratiska uppbyggnad, vilket innebär att de måste ges en betydande grad av frihet när det gäller att konkret utforma vuxenutbildningens innehåll och pedagogik. Att då inordnas under av samhället formulerade verksamhetsmål, om än aldrig så övergripande, skulle innebära en stor risk för att studieförbunden uppfattades som samhällsinstitutioner i stället för samhällstödda men fria aktörer. Staten bör därför också i fortsättningen begränsa sin styrning till att gälla *syftet med bidraget* till verksamheten. Folkbildningsförbundet kan inte heller se något behov av att ange *processmål* för den samhällsstödda utbildningen för vuxna.

KLK ansluter sig till en definition av livslångt lärande som ”all kunskap en individ skaffar sig allt från vaggan till graven – formellt lärande, icke-formellt lärande och informellt lärande” (sid 164). Då det fortsatta resonemanget trots detta nästan uteslutande koncentreras till formellt lärande i skolutbildningens form, vill Folkbildningsförbundet poängtera att studieförbundens medverkan i den samhällsstödda vuxenutbildningen är en del i ett bredare uppdrag som även omfattar bildnings- och kulturverksamhet.

Fri och frivillig folkbildning

Utmärkande för bildning är att den inte kan styras genom kursplaner och lagstiftning, utan att den i hög grad bygger på den enskildes nyfikenhet, upptäckarlust och frivilliga engagemang. I Sverige har bildningsorganisationerna, främst studieförbund och folkhögskolor, spelat en mycket viktig roll i människors bildningssträvanden.

Det livslånga lärandet måste ligga i den enskildes händer och ej vara påtvingat, ett synsätt som måste prägla de åtgärder som föreslås för att stärka individens möjligheter till livslångt lärande.

Kapitel 9: det livslånga lärandet – ansvarsfördelning, finansieringsmodeller och kostnader

Finansiering av studieförbundens verksamhet

KLK föreslår (sid 300) att den framtida finansieringen av vuxenutbildningen ska ske genom det generella statsbidrags- och utjämningsystemet till kommunerna.

Dessvärre har studieförbunden från kunskapslyftets start haft negativa erfarenheter av kommunernas upphandling. Kommunerna har i alltför hög grad prioriterat sin i egen regi bedrivna vuxenutbildning, trots att studieförbunden ofta visat ett stort intresse av att medverka och därtill har en väldokumenterad förmåga att framgångsrikt arbeta med just de målgrupper kunskapslyftet avser att nå. Studieförbunden har också erfarit att konkurrensutsättningen på många håll inneburit, att pris har fått gå före kvalitet, vilket har begränsat utrymmet för pedagogiskt nytänkande och utvecklingsarbete.

Det är av största vikt att studieförbunden ges ett samhällsstöd som inte är förknippat med kommunal upphandling eller med en snäv syn på vad som bör innefattas i vuxenutbildning. *Folkbildningsförbundet vidhåller med andra ord sin uppfattning (remissyttrande 1998:51 och 1999:39) att särskilda medel måste avsättas för studieförbundens verksamhet inom kunskapslyftet/kunskapsbygget.*

Vägledning mm

Folkbildningsförbundet tillstyrker förslagen (sid 303, 304) om kommunernas skyldighet att tillse att alla studerande erbjuds en *individuell studieplan*, rätt till kontinuerlig vägledning och validering av reell kompetens samt rätt till *studiehandledning och stödundervisning*. Även här vill vi poängtera att vägledning för vuxna inte enbart kan vara inriktad på den formella studiegång som den kommunala vuxenutbildningen erbjuder. För många är det viktigt att få starta i en miljö som inte är så skolliknande. Här har folkbildningen visat sig kunna utgöra en brygga till andra studieformer.

Validering

I människors personliga kompetens utgör formella utbildningar och betyg endast en mindre del. Såväl den som planerar sin utbildning som den som söker arbete behöver ha sin reella kompetens dokumenterad på ett sådant sätt, att utbildningsanordnare respektive arbetsgivare förstår och accepterar beskrivningarna.

Det är angeläget också för folkbildningens del att former för validering utvecklas och att därmed varje medborgares arbetslivserfarenheter, bildning och utbildning ges ett synligt värde. Att validera kompetens som uppnåtts på annat sätt än genom formell utbildning är att hushålla med resurser, såväl individens som samhällets. Folkbildningsförbundet ser därför mycket positivt på de ökade möjligheter till validering som KLK föreslår.

Interkommunal ersättning

Folkbildningsförbundet stöder KLKs förslag (sid 308) om den studerandes rätt att välja mellan samtliga nationella kurser även om dessa inte finns inom den egna kommunen.

Utredning om samverkan mellan högskola och andra utbildningsanordnare

Folkbildningsförbundet instämmer i KLKs förslag (sid 341) att regeringen ska tillsätta en utredning, som ska se över möjligheterna till samverkan mellan högskolan och andra utbildningsanordnare samt validering av informellt inhämtade kunskaper.

Kulturliv och livslångt lärande

Folkbildningsförbundet noterar med glädje att KLK lyfter fram sambandet mellan ett rikt kulturliv, livslångt lärande och samhällsutveckling. "Kunskapslyftskommittén anser att staten och kommunerna i anslutning till Kunskapslyftet och den fortsatta utvecklingen av det livslånga lärandet måste satsa på kultur och folkbildning" (sid 342).

Statens och kommunernas bidragsgivning

Erfarenheten visar att staten i dagsläget har en större förståelse än kommunerna för vad folkbildningen betyder för helheten i samhället. Detta visar sig konkret genom statens bidragsgivning. Många kommuner har under senare år väsentligt skurit ner eller helt tagit bort bidragen till studieförbunden. KLK visar på att kommunernas ansvarstagande för infrastrukturen också måste innebära ett fortsatt ekonomiskt stöd till studieförbundens hela folkbildningsarbete i kommunen – för kommuninvånarnas bästa.

Kapitel 13: Studerande med funktionshinder

Folkbildningsförbundet ställer sig helt och fullt bakom KLKs skrivning att ”Människor med funktionshinder skall ha lika möjligheter och samma rätt till en högkvalitativ utbildning som övriga medborgare”.

Folkbildningen och deltagare med funktionshinder

Funktionshindrade har av olika skäl ofta blivit ställda åt sidan och kan därför ha särskilda behov av stöd för att komma in i de sammanhang som av andra betraktas som självklara. Även i detta avseende kan det vara värt att uppmärksamma att studieförbund och folkhögskolor har en icke obetydlig vana att möta människor på ett individuellt sätt och på olika sätt har utvecklat verksamheter för handikappade och boende på institutioner. Dessa erfarenheter kan vara värda att ta vara på i ett vidare sammanhang. Likaså kan det för funktionshindrade finnas särskilda behov av att få starta ”mjukt”, t ex i en studiecirkel med endast några få deltagare, då man skall söka sig vägar till fortsatta studier. Samtidigt ställer detta ökade krav på studieförbundens anställda att öka sin kompetens både vad gäller olika deltagares behov och de studievägar som kan vara lämpliga för den studerande. De utvärderingar som gjorts av folkbildningen har visat att den bättre än, eller minst lika bra som, andra utbildningsanordnare når invandrare och funktionshindrade. Folkbildningen skulle i högre grad än vad kommittén skriver kunna vara en resurs i detta avseende.

Läromedel och specialpedagogik

Folkbildningsförbundet ser positivt på KLKs förslag (sid 584) om att frågan om utformningen av det framtida statliga stödet av anpassade läromedel inom studieförbundens verksamhet bör lösas inom ramen för den föreslagna översynen av hela läromedelsområdet. Likaså stöder Folkbildningsförbundet KLKs uppfattning (sid 604) att studieförbunden ska kunna nyttja de tjänster som en kommande specialpedagogisk myndighet kan erbjuda.

Utbildningstolkning

KLK föreslår (sid 607) att staten bör finansiera de kostnader som uppstår för att genomföra utbildningstolkning inom den offentligt finansierade vuxenutbildningen. Folkbildningsförbundet vill i detta sammanhang försäkra sig om att finansiering av utbildningstolkning kommer att gälla för studiecirkel på samma sätt som för annan utbildning.

Kapitel 14: Vuxenpedagogik och flexibelt lärande

Folkbildning och vuxenpedagogik

Eftersom KLK framhåller (sid 612 ff) att vuxenundervisningsbegreppet är under förändring genom att läraren alltmer ska fungera som handledare, vill Folkbildningsförbundet påminna om att just ett sådant förhållningssätt har utmärkt folkbildningens pedagogik i alla tider. Att studieförbundens sätt att arbeta får allt större genomslag på andra områden där vuxna studerar och söker kunskap är glädjande, men någon ny pedagogik är det inte!

IT-stöd

Folkbildningsförbundets bedömning är att studieförbunden ligger i framkanten när det gäller utveckling och tillämpning av nya metoder för vuxnas lärande. Detta gäller också IT-området, men där skulle studieförbunden kunna utgöra en ännu större resurs om tillgängligheten till den nya tekniken ökade för deltagarna, då IT-infrastrukturen ännu inte är heltäckande.

Webbaserade kurser

Vad gäller förslagen om webbaserade kurser (sid 637 ff), önskar Folkbildningsförbundet att studieförbundens kapacitet att bidra till en snabb utveckling tas tillvara. Dels finns här en rikstäckande organisation där en stor del av befolkningen redan är deltagare, dels finns möjligheten för de ovana och osäkra att via kortare webbkurser i cirkelform närma sig de nya metoderna. Risken är annars att trösklarna till webbaserat lärande för vissa grupper blir mycket höga.

KLK föreslår (sid 637) att staten ska ta ansvar för att det sker en snabb uppbyggnad av webbaserade kurser på såväl grundläggande nivå som på det gymnasiala området. Folkbildningsförbundet stöder ambitionen att använda IT-stöd i lärandet men förutsätter att de nya webbaserade kurserna inte bara blir nya läromedel utan baseras på pedagogik och metoder som stimulerar till ett interaktivt lärande. De tekniska frågorna får inte dominera över de pedagogiska.

Flexibelt lärande

Den mest framträdande skillnaden mellan vuxenpedagogik och pedagogik för barn och ungdomar är, att vuxna har behov av att organisera sitt lärande på olika sätt beroende på skilda livserfarenheter. Det flexibla lärandet innebär att i olika sammanhang använda olika metoder direkt anpassade efter målgruppens behov och förutsättningar, där ”distansutbildning” är en av många metoder. Gränserna håller dessutom på att lösas upp mellan ”distansutbildning” och ”närunderbildning”, då man t ex kan anordna ”närunderbildning med IT-stöd”.

Forskning

Folkbildningsförbundet ställer sig bakom KLKs förslag (sid 644) om satsning på forskning inom området vuxenutbildning och livslångt lärande. Vi stöder också förslaget att sprida forskningsresultat till praktiker och tror att *Vuxenutbildarcentrum i Linköping* kan vara huvudaktör i detta sammanhang.

Kapitel 15: Organisation

Beredning för livslångt lärande

KLK föreslår (sid 661) att det inom regeringskansliet inrättas en sektorsövergripande, rådgivande Beredning för livslångt lärande. Folkbildningsförbundet tillstyrker förslaget men vill samtidigt framhålla vikten av att representanter från folkbildningens organisationer bereds plats i en sådan beredning.

Fristående vuxenutbildningsenheter

Folkbildningsförbundet uppmärksammade i sitt remissyttrande 1999:39 den för folkbildningen viktiga frågan hur man på ett smidigt sätt skulle kunna värna om folkbildningens fria och självständiga roll och samtidigt tillgodose deltagarnas och samhällets krav på betyg enligt givna, gemensamma riktlinjer. Folkbildningsförbundet tillstyrker därför förslaget om att frågan om fristående vuxenutbildningsenheter utreds ytterligare.

Folkbildningsförbundets styrelse har deltagit i handläggningen av detta ärende. Gunilla Granlund, TBV har varit föredragande och ärendet har beslutats av förbundets presidium.

FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET

Britt-Marie Lövgren
vice ordförande